

DAGENS FRÅGOR

Lyckta dörrar

Den väldiga polisutredningen — 3.500 sidor — om Stig Wennerströms spioneri kommer allmänheten inte att få del av. Rättegångsförhandlingarna ej heller — målet kommer att i sin helhet handläggas inför lyckta dörrar. Självklart är detta det enda rimliga med hänsyn till brottets natur. De beskäftiga förslag som framförts från t. ex. Expressen om offentlig rättegång — i första hand på grundval av en överenskommelse med den åtalade att inte yppa några hemligheter! — är allt för groteska för att kunna tas på allvar. Det hjälper givetvis inte att säga, att ryssarna genom Wennerströms insatser redan fått veta så mycket om vårt försvar att några ytterligare, verkligt riskabla avslöjanden inte behöver befaras. Avsikten med sekretessen är som bekant att såvitt möjligt hemlighålla i varje fall vidden av den kunskap om spionaget som utredningen givit. Det är säkerhetstjänstens och polisens effektivitet och resultat som domstolssekretessen i detta fall avser att skydda.

Den naturliga och ofrånkomliga hemligstämpeln hindrar dock icke, att åklagaren kunnat ge offentlighet åt ett bestämt faktum av central betydelse för den politiska ansvarsbedömningen av fallet Wennerström. Hur kunde regeringen någonsin ta sig för att som sakkunnig i Utrikesdepartementet placera en säkerhetsrisk som bedömdes alltför farlig för den post som expeditionsofficer i flygstaben han själv eftertraktade? Detta har varit och kommer att förbli en av de viktigaste

frågorna i hela den politiska affären Wennerström. Från regeringstroget håll har man länge försökt slingra sig undan denna besvärande punkt. När Wennerström kom till UD var han ännu inte misstänkt för spioneri — han var endast en säkerhetsrisk bland många andra, har det hetat. Den ursäkten duger inte — det faktum att han redan stod under telefonbevakning visar att han *var* misstänkt för brott. Nåja, låter nästa argument, låt gå för att misstankar fanns — men UD var ju ingen särskilt farlig plats, vad Wennerström sysslade med var huvudsakligen arkivmaterial rörande nedrustningsproblemets historia. Det visar sig nu, att denna idylliska tolkning inte håller. Wennerström är anklagad för att ha ägnat sig åt *grovt spioneri*, av beskaffenhet att medföra synnerligt *men* för rikets försvar, och detta i *avsevärd omfattning*. Det avgörande är, att denna brottsbeskrivning enligt stämningsansökan utan reservation gäller *även* den tid han tjänstgjorde i UD. Bortförklaringar har inte saknats; men de är dömda att splittras när de kolliderar med åklagarens fullkomligt klara och entydiga formulering.

Regeringen visste att Wennerström var misstänkt för spioneri. Den placerade honom i Utrikesdepartementet — utan att underrätta hans närmast berörda överordnade om risken! Han utnyttjade positionen till att ännu ett par år allvarligt skada Sveriges försvar. Han kommer nu snart att i laga ordning få sitt straff. För de politiska instanserna återstår, sedan juristkom-

missionen och den parlamentariska kommissionen gjort sitt, att fixera det politiska ansvaret för att spionen fick så orimligt stora operationsmöjligheter. Så mycket står redan klart, att ansvarsbördan måste väga tungt — både för vad som gjordes och för vad som försumrades.

En sovjetrisk ambassad

Diplomat — det är enligt en uppslagsbok en tjänsteman som har att företräda sitt lands intressen hos en främmande makt. Därvid har han att iakttå vissa former, som kommit att bli fastställda under århundradens umgänge mellan civiliserade och också andra länder. Han är i praktiken en privilegierad gäst i det land, där han är anmäld som diplomat. Han utför sitt arbete i skydd av sin immunitet, och han brukar därutöver söka förstå och bli vän med det land och det folk, som han skall umgås med.

En sovjetisk diplomat, som första gången skickas utomlands, får däremot veta att han, vart han än far, kommer att leva i fientlig omgivning, mitt ibland fiender. Så säger i vart fall en som har lämnat tjänsten, Alexander Kaznacheev. Hans bok "Inside a Soviet Embassy" gavs ut i Philadelphia 1962, och den har hos oss inte blivit särskilt uppmärksammas. Detta med orätt. Det finns mycket som talar för att Kaznacheev är en fullt trovärdig person. Hans bok ger interiörer från det sovjetiska systemet, som tål att i hög grad begrundas.

Kaznacheev var en ung man när Stalin dog. Han har få minnen av terrorns tid, men hann dock få några. Själv var han språkbegåvad, och efter skolans slut studerade han språk vid Moskvauniversitetets institut för orientalska språk, där han läste kinesiska och så småningom burmesiska.

Han kom på sina betyg in på utrikesministeriets skola för internationella förbindelser, där blivande diplomater tränas i tre år. Studierna upptar till 40 % språk, och därutöver marxism-leninism, politiskt arbete, sport och annat, och av detta andra är partiarbetet det viktigaste. Partiet vakar i detalj över dem som skall komma i fråga att få fara utomlands — inte alla som antas kommer igenom institutet, och av dessa de bästa blir inte alla utvalda. Kaznacheev hade höga betyg i allt, men hans utlandskommendering var långt ifrån säker, eftersom han lagt ned för litet intresse i den kommunistiska ungdomsorganisationen Komsomol.

Detta betyder, att Sovjetunionen lägger sig vinn om att utomlands skicka bara en intellektuell elit, som dessutom fått en fullgod utbildning, inte minst i språk. Så är inte fallet i alla länder! Det betyder vidare, att myndigheterna i Sovjetunionen gör allt för att säkra, att endast helt igenom troende kommunister används i utlandet. De skickar inte till oss och till andra några vänner, som vill förstå oss, utan människor vilkas inställning från början är fientlig mot oss.

Kaznacheev kom till Rangoon i Burma 1957, och efter två år var han färdig att hoppa av. Själv säger han att han blivit betagen i den österländska livsstil, som han mötte. Han satte den emot den sovjetiska, så som denna kom till uttryck i sovjetambassaden, och han fann sin egen förfärlig.

Sovjetambassadens diplomater och icke ackrediterade tjänstemän levde i, med ett visst undantag, fullständig isolering och under kontroll. De var sammanträngda med varandra, de var skyldiga att använda fritiden med varandra, det förväntades att de skulle övervaka varandra. Inom ambassaden levde vissa delar helt stängda och avskilda från de andra. I den avdelning,

där t. ex. koder förvarades och användes, fanns personal som inte ens på fritid umgicks med övriga tjänstemän. Ambassadören var nominell chef. Men medan han kunde vara ohövlighet inför andra kritisk mot en äldre tjänsteman, ett ambassadråd, var han artig och undfallande mot kanske en andre sekreterare. Det var då helt klart, att den sistnämnde visserligen var placerad i ambassaden men tillhörde säkerhetstjänsten, den ryktbara KGB.

Här framträder ett utmärkande drag i det sovjetiska systemet. Ambassaden skrev rapporter i vanlig ordning, men försökte anpassa dem efter vad man trodde väntades i Moskva. Underrättelsetjänsten, till vilken Kaznacheev på grund av sina språkkunskaper så småningom överfördes, skrev däremot som det var. Den större delen av ambassadens personal tillhörde i själva verket underrättelse- eller säkerhetstjänsten. Den inre säkerheten, övervakningen och angiveriet hade sin avdelning. Den militära underrättelsetjänsten lydde under militärattachén och sorterade i Moskva under den militära s. k. GRU. Den ekonomiska underrättelsetjänsten penetrerade Burmas ekonomi. Men viktigast var den politiska, *politicheskaja razvedka*, som lydde under en överste i KGB, och denne överste, som doldes under titeln förste sekreterare, var faktiskt ambassadens mäktigaste man.

Under honom lydde både allt som hade att göra med positiv propaganda, inklusive TASS, och underrättelsetjänst och infiltration. Propagandaoperationer av den för Sovjet välkända typ, som kallas desinformation, leddes av honom efter godkännande från Moskva. Det kunde röra sig om ryktesspridning om en av Sovjet illa sedd politiker. Det kunde röra sig om att i någon tidning placera en falsk beskyllning, som sedan kunde åberopas av en TASS-korrespondent i annat

land: "vår korrespondent i Rangoon skriver". Vad spionaget beträffar gällde det allt, från regeringen och ned, och härvid användes givetvis också det kommunistiska partiet, som man för övrigt föraktade.

De verkligt utvalda i ambassaden, crème de la crème, det var KGB-folket. För dem gällde inga restriktioner. De behövde inte underordna sig ambassadörens formella myndighet, de kunde röra sig fritt, ja, måste göra det, för att hålla kontakt med medlemmar av det folk, som de utspionerade och var komna att förstöra.

Allt detta skedde under diplomatisk täckmantel. När vår egen Wennerström greps förra året, meddelade utrikesdepartementet i en kommuniké att utrikesminister Torsten Nilsson kallat till sig Sovjetunionens chargé d'affaires och meddelat, att en försvarsattaché och en förste ambassadsekreterare inte var önskvärda i Sverige. De hade utövat en mot internationell och mot svensk rätt stridande verksamhet. Mycket tyder på, att deras verksamhet helt var i enlighet med det uppdrag de haft, då de sändes hit. Internationell rätt, och ännu mindre svensk, var därvid inte efterfrågad. Man kan gissa att den ene tillhörde GRU, och den andre hade en mycket högre ställning än tredje sekreterare i KGB.

Ali Muhammed alias Cassius Clay

En notis i dagspressen nyligen omtalade att "gaphalsen" Cassius Clay, som sensationellt besegrade Sonny Liston i den senaste uppgörelsen om tungviktskronan i proffsboxning, antagit det nya namnet Ali Muhammed att användas jämsides med det gamla. En i detta fall osakkunnig idrottspublik har väl främst tagit uppgiften som ett nytt uttryck för pratmakaren Clays

bisarra skämtlynne. Det är emellertid fel att göra. Bakom Ali Muhammed döljer sig faktiskt en vida allvarligare historia.

Clay har enligt samstämmiga uppgifter anslutit sig till gruppen "black muslims" i Förenta Staterna. I och för sig är antalet anhängare till Islam inte stort i USA, fastän rörelsen i själva Washington byggt en stor och vacker katedral. Inte desto mindre börjar "black muslims" bli ett allvarligt problem i nya världen. Muhammedanismen var från början krigisk och har i många avseenden förblivit en stridande religion. De svarta muhammedanerna i USA utgör inte något undantag. Tvärtom har av många tecken att döma stridsivern börjat bli het i en del av dessa kretsar.

Det allvarliga är att rörelsen så att säga satsar på att ta negerfrågan på entreprenad. "Black muslims" bör ha stora möjligheter att slå mynt av det faktum, att denna rättvisefråga förblir olöst. Vilken roll de svarta muhammedanerna spelar bakom de allt talrikare upploppen i sydstaterna är inte gott att säga. Säkert är emellertid, att Cassius Clay alias Ali Muhammed kan bli en i bokstavlig mening slående symbol både för rörelsens legitima frihetskav och dess mera diffusa religiösa framtidsdrömmar.

Fortsätter Cassius Clay på den nya banan finns det anledning att följa hans verksamhet inte bara på idrottsidorna.

Socialhögskolorna

I en proposition till vårriksdagen har regeringen föreslagit att socialinstitutet från och med den 1 juli ombildas till socialhögskolor. I samband därmed kommer också vissa förändringar att ske beträffande utbildningen. Så-

lunda önskar man förlänga socionomutbildningen från 2½ år till 3½ år, men samtidigt skall kravet på en ettårig förpraktik avskaffas. Utbildningen avses omfatta en ettårig samhällsvetenskaplig grundkurs, tre terminers studier i yrkesinriktade examensämnen samt en ettårig studiepraktik. Den nuvarande differentieringen på en social linje, en förvaltningslinje och en teoretisk linje skall bibehållas. Samtidigt förutsättes en successiv ökning av socialhögskolornas utbildningskapacitet. Antalet utbildningsplatser har stigit från 265 läsåret 1960/61 till 480 under innevarande läsåret. 1970 räknar man med att det sammanlagda antalet utbildningsplatser skall uppgå till 700.

I huvudsak bygger propositionen på det förslag som tidigare framlagts av den s. k. socionomutbildningskommittén. I sin helhet måste förslaget betraktas som både genomtänkt och ändamålsenligt. Utan tvekan finns det ett starkt behov av att rusta upp socialinstitutet.

Vad som främst faller i ögonen är utbildningstidens längd. Formellt ökas denna med ett år men samtidigt slopas kravet på förpraktik. Denna skulle tidigare vara nominellt ett år — i genomsnitt krävdes dock endast nio månader. Den praktiska delen av socionomutbildningen är tvivelsutan av stort värde. Förändringen måste sägas innebära såväl nackdelar som fördelar. Nackdelarna torde främst ligga däri att man med kravet på ettårig förpraktik fick en naturlig gallring. De som av olika skäl inte var lämpade för en socionomutbildning föll delvis bort redan under den tid då de praktiserade. Å andra sidan hade naturligtvis den förpraktik som tidigare krävts vissa brister. Detta gäller framför allt den nödvändiga handledningen. Trots de insatser som gjorts från socialinstitutet själva på denna

punkt kan det likväl inte sägas att handledning av praktikanterna skett i tillräcklig omfattning. På den punkten blir det nu en förändring till det bättre, då praktiken integreras i utbildningen. Man kan dock förmoda att somliga först under det praktiska utbildningsmomentet kommer till insikt om att de valt fel yrkesbana. Vart skall de ta vägen i det läget, då de redan har en teoretisk utbildning bakom sig. Är deras tidigare utbildning bortkastad?

Sannolikt kan man vänta sig att dessa i en sådan situation väljer den teoretiska linjen, som överhuvud kan förväntas få en ökad attraktionskraft. Samtidigt skall det nämligen bli möjligt för den som efter avlagd socio-nomexamen förvärvat tre betyg i ett ämne vid universitetet (dock givetvis endast i ett av de ämnen som varit aktuella på socialhögskolan) att direkt kunna gå vidare på licentiatstudier. Överhuvud är det tacknämligt att det kommer att ges möjlighet att kombinera betyg från filosofisk fakultet i ämnen inom socialhögskolans ämnesområde med partiell utbildning vid socialhögskolan till socionomexamen. Det finns dock ett riskmoment, nämligen att många kommer att föredra den teoretiska linjen vid en socialhögskola framför direkta universitetsstudier. Vi skulle i ett sådant läge kunna riskera att få relativt många med en samhällsvetenskaplig utbildning som i kvalitetshänseende blir sämre än en vanlig fil. kand. eller pol. mag.-examen.

Även om det således finns viss anledning att sätta en del frågetecken i kanten för det föreliggande förslaget, blir dock totalintrycket positivt. Ekle-siastikministern har tagit påfallande stor hänsyn till remissinstanserna och åstadkommit en klar förbättring av socialutbildningskommitténs ursprungliga förslag. Man vill endast hoppas,

att de nya socialhögskolorna kommer att bli effektivt fungerande fackhögskolor.

Studentkårerna och politiken

De svenska studentkårerna höll sig länge till principen att inte ta ställning i vare sig inrikes- eller utrikespolitiskt kontroversiella frågor, skriver Gaudeamus, officiellt organ för Stockholms Universitets studentkår, men konstaterar i samma andetag att nu skall det bli ändring på den punkten. I första hand pläderar tidningen därvidlag för att Sveriges Förenade Studentkårer skall resa kravet på en statlig bojkott av Sydafrika, men ett flertal andra inlägg i tidningen vittnar om en avsikt inte bara att ta politisk ställning utan att föra en sorts partipolitik av minst sagt dubiös karaktär.

Partipolitik har tidigare varit förbehållen de politiska studentorganisationerna, ett förhållande som bör fortbestå. Just studenten upplever kanske starkare än många andra trycket från olika håll. Det begärs att han skall ta ställning i frågor som många gånger lämnar honom relativt oberörd. I det läget har det varit ett stöd för den unge akademikern att ha en studentkår, som inte blandar sig i politikens dagsfrågor, en rent facklig organisation som kan ge honom hjälp och stöd i olika situationer och som vid redovisningen av kontroversiella fakta främst försöker uppfylla en god akademisk tradition med korrekt och objektiv upplysning. Ställningstagandet i sakfrågan blir då studentens ensak och inte något som studentkåren lägger sig i.

Nu skall allt detta ändras. Studentkårens styrelse skall officiellt fastslå vad studenterna skall tänka i politiska, religiösa och andra frågor. Tillfälliga och många gånger numerärt små

majoriteter kommer att driva vissa uppfattningar som om de vore alla studenters åsikter. Att sådan företagsamhet från en styrande klicks sida kommer att minska respekten för studenterna och deras institutioner är uppenbart. Det länder också till skada för studenternas rent fackliga strävanden som studentkåren i första rummet borde ägna sig åt.

Ett groteskt exempel på denna politisering möter just i stockholmsstudenternas organ Gaudeamus, som för tillfället tycks styras av en rabiat vänsterradikal redaktör. I nr 3 1964 sätter han som underrubrik till ett porträtt av en debuterande författare "Officerarna är Sveriges slödder" och i en intervju med samme författare heter det: "Christers nästa bok, en roman, handlar om maktproblem och maktmänniskor. Han har själv mött dem i det militära bl. a. — Sveriges slödder finns i armén, menar han — där kan de som vill trampa på varandra." I nr 6 låter man debutanten själv komma till tals och han upp-repar, "att som yrkeskår tror jag att officerskåren ligger ganska bra till för ett förstapris i 'slöddrighetstävlan'". Att i ett officiellt studentorgan bereda spaltutrymme för sådana om andlig torftighet och smaklöshet vittnande perfidikter är enastående, men är ett exempel på den låga standard som präglar tidningens nuvarande redaktion.

Men det anförda exemplet är inte unikt, som prov på tidningens förlöpn-ningar. Tidningens politiska sida i nr

6 utgör en provkarta på plattityder och osmaklig omdömeslöshet. I ett le-darstick ironiserar man över Svenska Arbetsgivareföreningen och Enskilda banken. Pressklippsrutan innehåller uteslutande uttalanden av fullblods-radikaler. Värst är dock något som be-tecknas som "redaktörens ruta". Denne inleder med en skarp "vidräkning" med den kristna namnsamlingen, Kristet samhällsansvar, de 140 läkarna och MRA, alla tagna tillsammans under epitet som "de moraliska idioterna", "moralisterna", sexualhysteriker-na", "förbudskrävarna". Därefter hyl-las Sveriges Förenade Studentkårer som avsänt telegram "mot den portu-gisiska kolonisationen i Angola", sam-tidigt som redaktören tydligt irriterad meddelar att kårordföranden i Stock-holm reserverade sig mot beslutet. Till sist slutar man med att ta avstånd från den "komprometterade konservatis-men" och ett klumpigt försök att ta heder och ära av Högerns Ungdoms-förbunds ordförande.

Det är sällan man möter prov på en så ensidig och intolerant vänsterradi-kalism som i Gaudeamus. Man frågar sig om Stockholms studentkår har råd att hålla sig med en redaktion som står på en ifråga om kultur, bildning och vanlig enkel hyfs så låg nivå. Är detta ett uttryck för politiserandet från studentkårernas sida, finns det all an-ledning att se upp. Saklighet och ob-jektivitet har varit honnörsord för tidigare studentgenerationer. De borde förbli så också i framtiden.